TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 8, Sayı: 29, Haziran 2021, s. 29-38

Doç.Dr. Asiye ÇELENLİOĞLU
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
acelenlioglu@fsm.edu.tr

KADININ ADI “SÂRA”ABBÂS MAHMÛD EL-AKKÂD’IN SUNUMUYLA

Özet

Modern Mısır edebiyatının doğuşu sırasında biçim ve içerik bakımından farklılaşan nesir, tercüme eserlerin konu ve formundan etkilenirken, edebi nakdin oluşmasında önemli isimlerden biri olan Abbâs Mahmûd el-Akkâd’ın (1889-1964) *Sârâ* (1938) adlı eseri ilk psikanalitik roman olarak kabul edilir. Çeviri romanların içeriğindeki salt aşk macerasından uzak olarak aşkın felsefî temasına odaklan bu esere benzer şekilde, ilk Arap romanı olarak literatüre geçen *Zeynep*’in (1912) kadın konusuna odaklanıp evlilik sorunsalı etrafında kurgulanması Ortadoğu toplumlarına hâkim olan bakış açısındaki yanılgıya işaret etmektedir. Romanın içeriğinde yer alan gülmece, ciddiyet ve her biri inceleme konusu olabilecek olguların uyumlu bir şekilde harmanlanması Mısır edebiyatının kendi karakteriyle vücut bulmaya çalıştığı ve dilin yeni mefhumları ifadeye hazırlandığı dönemde son derece başarılı örnekler. Söz konusu çalışma eseri biçim ve içerik bakımından inceleyerek Akkâd’ın gözüyle kadın ve aşk mefhumuna odaklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Akkâd, Mısır, Kadın, Aşk, Roman

THE WOMEN’S NAME “SÂRA” WITH ABBAS MAHMOUD AL-AQQAD’S PRESENTATION

Abstract

Prose differs in content during the birth of Modern Egyptian literature. It is influenced by the subject and form of translated works, and the work *Sârâ* (1938) of Abbâs Mahmud al-Akkâd (1889-1964), one of the important names in the formation of literary, is considered the first psychoanalytic novel. It focuses on the philosophical theme of love, far from the mere love adventure in the content of translated novels. With this feature, the novel named "Zeynep" goes into the

literature as the first Arabic novel. The novel points out the problematic in the dominant view of the Middle Eastern societies on the problem of marriage. The harmonious blend of humorous and seriousness in the content of the novel tries to create the own character of Egyptian literature. The novel was a very successful example with these features. This study will focus on Akkâd's concept of woman and love in the work by examining the novel "Sara" in terms of form and content.

Keywords: Aqqad, Egypt, Woman, Love, Novel

GİRİŞ

Mısır'ın Fransız istilasıyla başlayan Batılılaşma süreci Türkiye Batılılaşmasına benzer şekilde askeri ve idari üst düzey yönetici kesim arasında başlamış, edebiyat- toplum etkileşimin meydana getirdiği ivme ile önce büyük kentler daha sonra tüm ülkeyi içine alacak bir alana yayılmıştır. Yurtdışına giden öğrencilerin Batı kültür ve edebiyatıyla temâsı, tercüme eserlerle bunlara öykünen telif eserlerin gazete ve dergilerde tefrika edilmesi, yeni edebi formlarla birlikte içeriğin de güncellenmesine neden olmuştur.

Tahtâvî ile başlayan çeviri eserlerin sayısı yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde on binlere ulaşırken bunların büyük çoğunluğunu edebi değeri olmayan eğlendirici aşk macerası içeren eserler oluşturmıştır.¹

Öte yandan dini ve soysal pek çok konunun mercek altına alınıp yorumladığı bir ortamda bir ayağı Batı'ya diğer ayağı kendi topraklarına basan aydın kesim, dili yeni mefhumları ifadeye hazırlarken bir yandan da dönemin sorunsalı etrafında şekillenen eserler vermeye başlamışlardır.

Mısır siyasi yapısının gündeme taşıdığı özgürlük teması milli edebiyatın oluşmasında etkili olduğu gibi toplumsal yapıda var olan olumsuzluklar edebiyatın içeriği arasında yer almış, Ahmet Lutfî es-Seyyîd ve Kâsım Emîn gibi yazarlar kadınların toplumda daha aktif rol almasını savunmuştur.

Siyasî baskı ve yabancı tahakkümünün topluma damga vurduğu; hayal kırıklığı ve aşk trajedilerinin hüküm sürdüğü, geri kalmışlığın sıklıkla terennüm edildiği yıllarda yeni gelişmeye başlayan hikâye sanatı, bu sorunsallar çerçevesinde şekillenmiş, yazarlar kitaplarında yetim, fakir ve zavallıları işlemişlerdir.²

Muhammed Teymûr'un (1892-1921) 1917 yılında *es-Sufûr* dergisinde yayımladığı *Fî'l-Kitâr (Trende)* adlı hikâyenin modern anlamda ilk Arap hikâyesi olduğu kabul edilmektedir. Mısır edebiyatı 1919 Devrimi'nden II. Dünya Savaşı'na kadar, bazısı hikâye sanatının önemli isimlerinden olan Muhammed Teymûr, Tahir Lâşîn, İsa ve Şehhâte Ubeyd kardeşler, bazıları da Arap Edebiyatı'nın öncüleri sayılan Taha Huseyin, Abbâs Mahmûd el-Âkkâd, İbrâhîm el-Mazinî ve Tevfik el-Hâkim gibi yazarların romanlarına tanık olmuştur.

¹ Luis Şeyhû (1926). *el-Edebu'l-Arabiyye fî'r-Rubil-Evvel min'el-Karni'l-İşrîn*, Beyrut: El-Mahedu'l-Elmânî li'l-Ebhasi's-Şarkıyye, s. 92.

² Jan Brugman (1984). *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*, Leiden: Brill Press, s. 212

Muhammed Hüseyin Heykel'in 1912 yılında yayınlanan 'Zeynep'adlı eseri ilk Mısır romanı ünvanı alırken Abbâs Mahmûd Akkâd'ın Sarâ'sı ilk psikanalitik roman olma özelliği taşımaktadır. Modern edebiyatın temelleri atılırken yazarlar arasında meydana gelen yeni ve eski arasındaki tartışma yüzünü tamamen Batı'ya dönenlerle kadim edebi geçmişten ilham alarak yeni formlarla yazmaya çalışanlar arasında yaşanırken Akkâd³ ikinci kısımda yer almaktadır.⁴ Temel eğitimi tamamlandıktan sonra edebi tekamülünü yaptığı çok yönlü okumalara⁵ borçlu olan yazar dilbilimsel ayrıntılardan ziyade mantıksal bağlama önem vermekle ön plana çıkmıştır. Mısır edebiyatında roman yazarı olmaktan ziyade bibliyografik ve felsefi kitaplarıyla tanınmış, her cuma evinde tertip ettiği edebiyat sohbetlerinde Arap nakdinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Sorgulayıcı bakış açısı⁶ aşka ve kadına dair kaleme aldığı "Sâra" adlı eserinde de görülürken, 19. Yüzyılda Ortadoğu'nun bir üyesi olan Mısır'da, kadın erkek ilişkisini masaya yatırıp aşkı tüm kıvrımlarıyla yorumlama gayreti takdire şayandır. Olguları derinliğine nüfuz ederek inceleyen, hayatı sorgulayarak anlamlandırmaya çalışan, yazılarında argümanlarını sağlam delillerle destekleyerek laf kalabalığı ve tekrardan kaçınan Akkâd dini literatüre, siyasî atmosfere ve Batı kültürüne hâkimiyetiyle kaleme aldığı eserlerinde filozof edasıyla karşımıza çıktığı görülür.

Sâra

Roman; 1930'lu yıllarda 23 yaşında dul bir hanım efendi olan Sâra ile 36 yaşında bekâr zengin bir beyefendi olan Hümâm arasında yaşanan aşk hikayesini konu edinmektedir. Marina adlı Fransız bir kadın tarafından işletilen mobilyalı bir pansiyonda tanışan çift, o dönem Batılı hayat tarzına öykünen Mısır'da yeni teşekkül etmeye başlayan sinema, tiyatro gibi mekânlarda bir araya gelirken ev ziyaretlerini de ihmal etmezler. Yaptıkları yürüyüşlerde seyrettikleri eserlerin kritiğini yapıp başrol oyuncularını hakkında konuşan ikili, hem bedensel hem de ruhsal uyumu yakalamanın hazzını yaşarken Hümâm'ın zihnine musallat olan şüphe bu ilişkinin sonlanmasına neden olur. Buraya kadar söz konusu dönemde revaç bulan tercüme eserlerin konusundan faklı olmadığı intibaini veren romanı diğerlerinden ayıran özellik, birlikteliklerinden ayrılıklarına kadar bir ilişkideki ruhî ve kalbî tüm detayları, edebi bir üslupla ele alması, sevginin doğasına dair verdiği bilgilerle aşkı sentezlemesidir. Romanın içeriğinde yer alan gülmece, samimiyet ve Akkâd'ın daha sonra ifade ettiği gibi tecrübesine dayanan yaşanmışlık söz konusu dönem göze alındığında eser kadar yazara da takdir kazandırmaktadır.

³Abbâs Mahmûd el-Akkâd Mısır'lı bir edebiyatçı, düşünür, gazeteci ve şairdir. 1189 yılında Asvân'da doğmuştur.1903 yılında temel eğitimi tamamlandıktan sonra edebiyat alanında yaptığı okumalarla kendisini geliştirmiştir.1904 yılında kısa bir süre resmi dairede görev yaptıktan sonra 1907 yılında gazeteciliğe başlamış dile ve edebiyat alanında temayüz eden yazıları nedeniyle "Arap Dili Akademisi" ve "Arap İlimler Akademisi"ne üye olarak seçilmiştir. Akkâd'ın VEFD Partisi'nde görev aldığı da bilinmektedir.Dindar bir ailede yetişmiş olan Akkâd'ın edebî zevkinin oluşmasında Ahmet el-Cedâvî, milli mücadele ruhunun gelişmesinde Muhammed Abduh etkili olmuştur. Dokuz yaşında şiir yazmaya başlayan Akkâd'ın ilk kasidesi Hz Peygamber hakkındadır. İlki 1919 yılında yayımlanan ondan fazla divanı vardır. Batı kaynaklı edebî ve felsefî okumaları Arap nakdinin oluşmasında etkili olmuştur. Bazı ünlü şahsiyetler hakkında bibliyografya eserleri, dil ve edebiyat araştırmalarıyla tenkit türüne dair yüzden fazla eseri bulunmaktadır. İngilizce, Almanca, Fransızca çok iyi bilen Akkâd siyasete ve edebî nakde dair gazete yazılarıyla gündem olmuştur. Bkz. Halit Zavalı (1989), "Abbâs Mahmûd Akkâd", DİA, C.2, s. 267-269.

⁴Şevki Dayf (1979). el-Edeb el-Arabi el-Muasır fî Mısır, Kahire: el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Amme li'l-Kitab, s. 138-139

⁵Abbâs Mahmûd el-Akkâd (2005), Ene, Kahire: El-İdâretu el-Âmme li'n-Neşr, s. 68-70.

⁶Bu konuda bakınız Abbâs Mahmûd el-Akkâd (2012), Murâceât fî'l-Âdâb ve'l-Funun, Kahire: Müessese Hindâvî li't-Ta'ki'im ve's-Sekâfe.

Yayınlandığı tarihten itibaren hakkında çeşitli spekülasyonlar meydana geldiği için, 1943 yılında yayınlanan ikinci baskının önsözünde yazar konuya açıklık getirmek istemiştir. Merak edilenlerin başında niçin yazıldığı, Sâra'nın yaşanmış bir hikaye olup olmadığı, ve romanın alışılmışın dışında kaleme alınmasının nedeni gelmektedir.

Akkâd söz konusu mukaddimede romanı kaleme alma nedeni olarak: "Sarâ'yı yazmaya niyetlendim; çünkü bir gün yazılması gereken kişisel bir tecrübeydi." der. "Her ne kadar başlamadan önce neleri yazıp yazmamam gerektiğini gözden geçirmiş, yazmak için bir zaman belirleyip ertelemiş olsam da."⁷ cümlesini ekleyerek doğru zaman ve üslup için fırsat kolladığını dile getirir. O bu düşüncedeyken Dâru'l-Hilâl matbaasının çıkardığı Dünya dergisi benzer bir konuda yazmasını teklif etmiştir. Üç bölüm sonra birtakım maniler nedeniyle devam edemediği yazılarını söz konusu eserde kendi deyimiyle "Psikanalitik roman ya da roman psikanalitiği" şeklinde ortaya koyar.⁸

Akkâd yaşamında iki kadını sevdiğini söyler. İlki romanda geçen adıyla Hind, gerçekte adı May Ziyade (1886-1941) olan Lübnan'lı bir şairdir. 1908 yılında Mısır'a göç etmiştir. Yazar onu son derece kültürlü, kadının özgürlüğünü ve siyasi haklarını elde etmesini önemseyen biri kadın olarak betimler. İlgi alanı dişiliği ve ilimi kariyeri arasında bölünmüş olan May'la ilişkisi devam ederken hassas, yumuşak ve zihni daima güzelliğiyle meşgul bir kadın olarak tasvir ettiği – romandaki adıyla- Sâra ile tanışır. Akkâd onun için "güzel olduğu kadar kültürlüydü de" ifadesini kullanmıştır. May Akkâd'ın Sâra ile ilişkisini öğrendiğinde onu terk eder.⁹

Roman sanatının Mısır edebiyatında yer edinmeye başladığı süreçte, toplumsal yapının bu formda kalem oynatanlara yeterli özgürlük tanımaması nedeniyle yazarların aşk macerasına konu olacak karakteri Hristiyan ya da Yahudi dünyasından seçtiği düşünüldüğünde Sâra'yla ilgili yapılan yorumlar şaşırtıcı olmayacaktır. Halbuki Akkâd her ne kadar tecrübi bir olaydan hareketle romanı kaleme alsada içerik, olay hikayesi olmanın ötesinde durum hikayesi olarak şekillenmiş ve buna işaretlerle karakterine her üç dinde –Müslüman, Hristiyan, Yahudi- kullanılan bir isim koymuştur.¹⁰ Söz konusu romanda şahısların kim olduğu ve ne yaptığı değil aşkın ne olduğu vurgulanır.

Yazarın geniş yelpazede kaleme aldığı diğer eserlerde de görülen bu felsefik tutumu tercihi kırklı yıllarda toplumsal gerçekliği betimlemeye girişen romanı eleştirdiği cümlelerinde görülmektedir:

"Bana göre hikâye edebi sanatların bir dalı olmanın ötesinde anlam taşıyor. Ne çok kıymetli ne de yazarın mutlaka yazması gereken bir alan. İyi yazılırsa ne ala fakat kötü yazıldığında rezalet seviyesinde oluyor. Son yüzyılda sosyalistler onu edebiyatın önemli bir dalı haline getirdiler çünkü edebiyatı sınıf meselesi olarak görüp, halkın sorunlarını işlemek için Hikâyenin uygun olduğunu düşünüyor ve bu yanlış zanla ezilmiş insanlara hizmet ettiklerini sanıyorlar. Hâlbuki bu şekilde davranmakla hikâye konusu olmaktan

⁷ Abbâs Mahmûd el-Akkâd (2006), Sâra, Kahire: el-İdâretu'l-Amme li'l-Neşr, s. 3.

⁸ el-Akkâd, Sâra, s. 3.

⁹ el-Akkâd, Ene, s. 12.

¹⁰ el-Akkâd, Sâra, s. 6.

öteye gidemeyeceklerini ve ancak bu şekilde gündem oluşturacaklarını vurgulayıp onlara zarar veriyorlar."¹¹

1938 yılında yayınlanan roman içerik bakımından olduğu kadar biçim bakımından farklı özelliklere sahiptir. Edebi literatürde hikâye; serim, düğüm, çözüm şeklinde karakterize edilirken Akkâd romanı tersten başa doğru şekillendirir. Ayrılık sahnesiyle başlayan roman birkaç bitiş ve başlangıçtan sonra, erkeğin esir düştüğü şüphenin ateşinde bir takipçi tutulmasıyla devam etmiş, net bir delil ele geçirememesine rağmen ilişkiyi bitirmesiyle gelişmiştir. Akkâd bu noktada hikâyeyi tanışma sahnesiyle başlatıp Sâra'yı betimlediği ve Hümâm'ın ona neden âşık olduğunu anlattığı bölümlerle sürdürmüş, şüphe uğruna biten aşka hayıflanarak romanı sonlandırmıştır. O, romanda bu sıralamayı takip etmesine gerekçe olarak; konuya uygun geldiği için bu şekilde yazdığını söylerken, "hikâye yazmanın bir kuralı olduğunu" da bilmediğini, söyler.¹²

16 Bölümden oluşan romanda bölüm başlıkları aşağıdaki gibidir:

O Sen misin?, Randevu, Şüpheler, Şüphenin ilacı, Gözlem, Ve Nasıl gözlem? , Gözlemden Komik Anlar , Ayrılık, Sen Kimsin? Yüzler, Onu Nasıl Tanıdın?, Günler, Ona Niçin Âşık Oldu, İki Sevgi, Ondan Niçin Şüphelendi?, Gerçek Ortaya Çıkıyor.

Akkâd'a Göre Aşk ve Romanda Aşkın Kritiği

Aşkı; ruhun ruha bedenine bedene akışı olarak tanımlayan Akkâd'a göre o, doğmak ölmek gibi kaderdir. "Çok güzel olduğu için değil kaderimiz olduğu için severiz"¹³, "ancak sevginin kalpte kalıcı olması özen göstermekle mümkündür."¹⁴ diye düşünür. Pek çok şeyin karışımı olan aşk insanın hissettiği en kuvvetli duygudur. İçinde babalık şefkati, arkadaşlık sevgisi, farkındalık ve hayalperestlik, samimiyet ve kuruntu, ego ve fedakârlık, istek ve zorunluluk, gurur ve alçaklık, umut ve umutsuzluk, zevk ve eziyet, masumiyet ve günah, yalnızlık ve çokluk ve nesiller boyu devam eden insani bir yan vardır.¹⁵ Aşkın tüm duygu geçişleri romanda tecessüm ederken o, bütün bunları "Şüphe" ye kurban ederek romanı ayrılıkla sonlandırır. Bundan sonraki satırlarda bu duyguların romanda nasıl karakterize edildiği üzerinde durulacak ve aşka çizdiği silüet ortaya konacaktır.

Buluşma Heyecanı ve Ayrılık Acısı

Sarâ ve Hümâm zamanla yıpranan ilişkilerinde alışkanlığın ayakta tuttuğu birlikteliğe karşın, ilk günlerde buluşma zamanını ipe çekip, saatlere dönüşen dakikaları sabırsızca yaşamışlardır. Akkâd, aşkın doğasındaki tüm diğer duygular gibi randevu saatini beklerken hissettiklerini Batı edebiyatının en güzel aşk klasiklerinden olan "Kamelyalı Kadın" da Alexandre Dumas'ın yaptığı gibi dokunaklı ifadelerle betimlemiştir:

"Saatin beşi; gökbilimin yörüngesinde göktaşları, gezegenler ve halelerle belirlenmiş bir işaret gibiydi. Çoğunlukla kışın havanın bulutlu, bol yağmurlu ve fırtınalı olduğu günlerde arkadaşımız çeyrek kaladan önce, eve geleninin ilk görüldüğü yer olan dönemeci gözlemek için pencerenin yanında yerini alırdı. Randevudan on beş dakika

¹¹ el-Akkâd, Sâra, s. 4.

¹² el-Akkâd, Sâra, s. 5-6.

¹³ el-Akkâd, Ene, s. 132.

¹⁴ el-Akkâd, Ene, s. 131.

¹⁵ el-Akkâd, Ene, s. 132.

önce kalbi sıkışarak, gergin ve neredeyse gelmesinden ümidini kesecek bir halde pencerenin arkasında dikilirdi. Eğer sevgilisi geç kalacak ya da o gün evden çıkamayacak olursa dileycek binlerce özrü vardı. Bu vesveseleri uzaklaştırarak yola bakmaya devam ederken sanki zaman milyon kere milyon parçalara bölünür, ne bir saat altmış dakika ne de bir dakika altmış saniye olurdu. Bu milyonlarla ifade edilen anlar ilerledikçe iki katına çıkan korku, artan ihtiyat, ve heyecan bir şişede çağlayan şelalenin sarsıntısı gibiydi. Zamanın milyonlarca parçası beşe doğru yaklaşp on kalayı gösterdiğinde, sonra milyon kere milyon anlar usulca ilerleyip bir dakika ve birkaç saniyeye kalaya ulaştığında (...) Eyvahlar olsun birkaç dakika geçecek olursa... Çünkü birkaç dakikanın bekleleyiş ve korku dilinde anlamı sayılamayacak kadar çok milyonlar demektir. Bakmaya devam ederken bilincini yitirip gözünün önünü göremeyecek hale gelir bu bekleyişten sonra onu bir kez gördüğünde uykusundan uyanmış ya da aklına kavuşmuş gibi yolun başına fırlardı.”¹⁶

Şüphenin aşkın lezzetini kaçırdığı, buluşmaların zamanla alışkanlığa dönüştüğü sonraki günlerde birkaç haftalık ayrılıklarla tazelenmeye çalışsalar da şüpheyi tahammül hakikatle yüzleşmekten daha zor bir hal alır. Zira aşkları tazeyken hiçbir fırtına ve tartışmanın zarar vermediği birliktelikleri her türlü öfke ve ihtilaftan uzak durma nedeniyle takındıkları yapmacık tavırla gerçekliğini yitirmeye başlamıştır. ¹⁷ Ancak ayrılık hala tahammülü zor bir sondur: “Kaybettiğin kadın boş bir masada attığın son lokma olursa ayrılığın tesellisi kolaydır ama hayatının bir parçası olduğunda etinden, kanından, zahiri ve batini her şeyden bir parça koparmadan ayrılmayacaktır.”¹⁸

Onu Niçin Sevdî

Sarâ bir seferde anlaşılamayacak çok yönlü bir karakterdi. Onu aynı gün bazen çocuk gibi eğlenirken bazen kurnaz, yaşlı bir kadın edasında bazen şuh bir dişi bazen bir filozof gibi aklınızla dalga geçerken görürdünüz.¹⁹

Akkâd'ın başka bir deyişle Hümâm'ın bir kadında dikkat ettiği özelliklerden biri randevu saatine gösterdiği özendi. Ağırdan alıp randevu saatine gecikerek erkeğe işkence yaptığını düşünen kadınlardan nefret ederdi. Sarâ'nın buluşmalarına gösterdiği özen dikkatinden kaçmamıştı.

Akkâd neşeli kadını seviyordu. Erkeği cezbeden neşeli halini, alçalıp yükselerek şarkının ritmini artıran nağmeye benzetirdi.

Kadında erkeği baştan çıkaran süsü seviyordu ancak; bunu bilerek yapmadığını söylediğinde aksini kanıtlayacak bir delil olmayacak şekilde süslenen kadını severdi.

Yerinde zekice yapılan nüktayı severdi. Ona göre aynı nükteye gülebilmek ruh ve düşünce birliğinin göstergesiydi.

Kadının eviyle ilgilenmesini severdi. Bahçede ya da tarlada elinin kirlenmesinden şikâyet eden erkeği sevmediği gibi kadının mutfakta çalışmaktan şikâyet etmesini sevmezdi.

¹⁶ el-Akkâd, Sâra, s. 39.

¹⁷ el-Akkâd, Sâra, s. 80.

¹⁸ el-Akkâd, Sâra, s. 83.

¹⁹ el-Akkâd, Sâra, s. 100.

Kadınlık ve erkeklik rolünden sıyrılarak insan olabilen kadını severdi. Bütün bunlar ilk gördüğü andan itibaren Sâra'da tecelli etmişti.²⁰

*"Başlangıçta bir erkek kadına "o" olduğu için, onu diğer bütün kadınlardan ayıran kendine mahsus özellikleri olduğu için âşık olur. Zaman ilerleyip aşkı derinleştikçe bütün kadınları temsil ettiği, Havva ve kızlarının tüm özelliklerini taşıdığı için sevmeye başlar. Çünkü yaşama dair tüm duygularını harekete geçirmeye başlamıştır. Seven bir insana hangi duygu uzaktır ki... Dişiliği onda kuvvet, güzellik, zevk, acı, isyan, bütün mantık ve bilgeliğin bağlarından kurtuluş, insan ve hayvana ait duyguların tümü olmak üzere; aydınlıkta ve karanlıkta kimsenin kavrayamadığı, doğanın ürkütücü derinliklerinde saklı gizemleri harekete geçiriyordur. Çünkü o; yaratılışın, varlığın, sürekliliğin ve sonsuzluğun merkezi, var olan her şeyin, insandaki gücün tezahürüdür."*²¹

Şüphe

Sâra'nın eski arkadaşlıklarından söz ettiği bir sohbet sırasında kalbinde yeşeren şüpheyi esir olan Hümâm, yanındayken duyduğu huzur kadar yokluğunda çektiği ıstırapın cenderesinde güven telkin edecek bir delil bulmak için bütün varlığını seferber etmiştir. Ayrılık günlerinde, birlikte yaptıkları tüm etkinliği kendine yasaklarken onun söz konusu günlerde film izlemeye devam ettiğini öğrenmesi şaşırtıcı olur. Bir ayrılık sonrası yeniden buluşma ümidinin doğduğu sırada kendini sinema salonunda bulan Hümâm, küslük günlerinde Sâra'nın kız arkadaşıyla film izlemeye geldiğini öğrendiğinde hissettiği huzur yerini çok çabuk hüzne bırakacaktır.

"Ne yazık ki bu; ansızın geldiği gibi çarçabuk kaybolan bir huzurdu. Biraz önceye kadar aklında olmayan bir çare ile kendini avutuyordu. Ne tuhaf! Sanki yeryüzünün bütün şeytanları içinde toplanmış gibi ben bu salondan uzak dururken o, ayrılığın bunu gerektirdiğine aldırmandan gelmeye devam etmiş. Kalbinde başka birinin sevgisi olmasaydı bu akşama kadar benim yaptığım gibi yapar ve buradan uzak dururdu. Büyük ihtimal, satıcı çocuk durumun hassasiyetini, gerçeği bildiğinden daha iyi biliyor. Göz kırpmasına, yüzünün hareketlerine ve ses tonuna bakar mısın? Ne olur sanki bu baş belası bütün bildiklerini söylese de bu çileden kurtarsa ?!"

Acaba korktuğum şeyi bilmiyor mu? Hiçbir çaresi olmayan, sürekli başlayıp biten, bittikten sonra yeniden başlayan bu acıları bilmiyor mu? Dur durak bilmeyen şüphe ne demek biliyor mu?

En güzel anlarında ortaya çıkıp bütün tadını kaçıran, huzurunu kedere çeviren hayaletleri bilir misin? Fakat, ne için bütün bu bitip tükenmek bilmeyen şüphe? En kötüsünü düşünüp kurtar bir kerede kendini? Farzet ki seni aldatıyor, boş vakitlerinde onunla eğlendikten sonra aldatmış ya da aldatmamış seni ne ilgilendirir?

*Samimi misin bu söylediklerinde? Yeryüzünün bütün kadınlarına denk olan, bütün arzularına karşılık veren bu kadını bir anda boş zaman eğlencesine nasıl dönüştürürsün?*²²

²⁰ el-Akkâd, Sâra, s. 119-120.

²¹ el-Akkâd, Sâra, s. 137.

²² el-Akkâd, Sâra, s. 22-23.

Yeryüzünün bütün nehirlerinin arındıramayacağı, hayattaki tüm tatların değiştirmeyeceği kadar acı bir şüpheydi. Sanki karanlık bir zindanın duvarları yavaş yavaş kapanıyor ne kaçacak, ne nefes alacak yer bırakıyordu. Bu karanlık hapishane çoğu zaman, avını yutmadan önce onunla oynayan lanet bir kedinin tabiatına bürünür, yeri göğü içine alacak kadar genişledikten sonra kımıldamaya yer bırakmayacak kadar birdenbire kapanır, ne mekan, ne de arzu bırakırdı. Daracık, karanlık, ne kımıldayacağını ne de kımıldamak isteyeceğin bu yerde kalmaktan başka bir şey gelmezdi elinden.”²³

Akkâd, romanın büyük bir kısmında arkadaşımız diye bahsettiği Hümam’ın şüphesini bu cümlelerle betimledikten sonra onun gerçeği öğrenmek niyetiyle Sâra’yı takip ettirdiği satırlara geçer. Güvenilir olduğu kadar sakar olan bir dostundan istediği takip sırasında yaşananlar romana eğlence katmaktadır. Gülmecenin yer aldığı bu satırlardan Akkâd’ın yarasının kabuk bağladığı kendisiyle alay edecek kadar iyileştiği anlaşılmaktadır.

“Şüphenin İlacı” bölümünde sarf ettiği cümleler aşkla ilgili tüm olguları analiz eden Akkâd’ın hakikatle yüzleşmeye dair yorumlarını içerir:

“Gerçekle yüzleşme bu dünyadaki en zor şeydir. Birincisi; çoğunlukla hakikatin ne olduğunu bilmeyiz. İkincisi; şüphe dayanılmaz bir hal alıp gerçeği görmezden gelme yeteneğimizden ümidimizi kesene, gerçekle yüzleşmek ona sabretmekten daha zor bir hal alana kadar hakikati öğrenmek istemeyiz. Üçüncüsü; çoğunlukla öğrendiğimizde alışkanlıklarımızı değiştirmek zorunda kalırız ki nefse bundan daha zor gelen bir şey yoktur. Alışkanlıklarımızı değiştirmeyecek olsa ne ölüm ne de ayrılık bizi üzmez.”²⁴

Ayrılık ikisi içinde zordur çünkü yeni durumda kaçınılmaz olarak içine düşecekleri acımasız boşluktan korkarlar. Buluşmaya istekli olduklarından değil yalnızlıktan korktukları için buluşmaya devam etmeye başlamışlardır.

Akkâd sadece iki çeşit erkeğin şüphe etmeyeceği kanaatindedir. Biri hayal denizinde yüzen, kadını saflığın zirvesine çıkarıp onunla ömrünün sonuna kadar mutlu olacağına inanırken imkansız istediğini bilmeyen adamla diğeri, sahip olduğu güzellik, para ve kuvvet nedeniyle aldatılmayacağından emin olan adamdır. Halbuki Hümam ne hayal kuracak kadar gençliğinin baharında ne de başkasının ona verdiği değere bel bağlayacak kadar zavallıdır. Tecrübeleri ona aldatmanın sanıldığı kadar imkânsız olmadığını göstermiştir. Ona göre güzelliğin de zenginliğinde alternatifi vardır; öğle yemeğine çıkan insanın cazip kokuların geldiği lokantaya yönelmesi gibi şehvetin de tercihte etkileyici bir unsur olduğu düşüncesindedir.²⁵

Akkâd’ın ilişkide kadının aldatması üzerine kurguladığı roman yazıldığı dönem ve coğrafya göz önüne alındığında farklı bir anlam ifade etmektedir. Kadının fitratı gereği buna meyilli olduğu, bazen ihtiyacı olmadığı durumda bile yaptıklarını gizleyerek gücü elinde tuttuğu tezi üzerine inşa ettiği bu düşünce, erkeği tercih eden değil edilen konumuna düşürdüğü gibi ilişkinin devam konusunda sorumluluğu da ona yüklemektedir.

Aldatma ve ihaneti uzak ihtimal görmeyen Akkâd “insan sui zannından dolayı değil kaybetmeye olan inancından dolayı aldatılır.” der ve ekler; “İçi boş bir dolapla içinde altın,

²³ el-Akkâd, Sâra, s. 28.

²⁴ el-Akkâd, Sâra, s. 37.

²⁵ el-Akkâd, Sâra, s. 145-146.

gümüş gibi kıymetli eşyalar bulunan bir diğeri arasındaki fark dolu olanın güvenliğinden endişe etmendir.”²⁶

Aldatmayı insan zihninin hazırladığına dair verdiği diğeri bir örnek, eve geç kalan bir adamın karısı ile annesinin düşünceleri arasındaki farktır. Anne oğlunun başına kötü bir şey gelmesinden endişe ederken karısı onu aldatması ihtimali üzerine yoğunlaşır çünkü anne için önemli olan çocuğunun can güvenliği iken kadın onurunun zedelenmesinden endişelenmektedir.

Böylevce Hümâm hıyanet zihnini meşgul ettiğinden beri ondan korkmuş aklından çıkarmak yerine kabul etmeye kendini hazırlamıştır. Sarâ'dan ayrıldıktan sonra ona haksızlık edip etmediğini her düşünüşünde şüphe ettiği şeyleri kendisine hatırlatarak aklını ve kalbini aldatmak ister.²⁷

Acısını hafifletmek için başka bir kadında teselli bulma fikri zihninde parladığı anda kaybolur. Çünkü; “Bir erkek kadını o olduğu için sever. Ondan daha güzelini istemez, ona göre en güzeli odur. Sadece bir kadın olduğu için değil o kadın olduğu için onu sevmiştir.”²⁸

Aşk için, birlikte olduğu, güzellik ve kusurlarına alıştığı maşuku, gözü görünür kılan gözlük gibidir. Nasıl gözlük camları çok güzel olduğundan değil ait olduğu göze uygun olduğundan görmeyi sağlıyorsa, bir erkekle kadın diğerlerinden ayıran tüm özellikleriyle bütünleşerek tek birey olduğu için birbirini sevmiştir.²⁹ Teselli için başka bir kadın sevmek yarayı daha fazla kanatacak yokluğunu daha fazla hatırlatacaktır.

Sarâ'dan ayrıldıktan sonra onu izletmeye devam eden Hümâm'ın bulduğu delil birlikteliklerinde onu aldattığını kanıtlamaya yetmeyeceğinden daima bu şüpheyi yaşayacaktır.

Sonuç

Yabancı dilden yapılan çevirilerle yeni edebi formların oluşmaya başladığı modern Mısır edebiyatı içerik bakımından yeni mefhumlara kapı aralarken, o zamanki gündemi belirleyen özgürlük sorunsalı yanında kadınla ilgili konuların da bunlar arasında yer aldığı görülmektedir. Aşk maceralarına yer veren, mekan ve karakterleri Batı'dan seçilen roman tarzı ürünlerden sonra Heykel'in bu sorunsal etrafında kurgulanan Zeynep adlı eseri ilk Mısır romanı kabul edilmektedir.

Toplumsal ve dini normların Batı'dan yapılan çevirilerle esnetilmeye başladığı bu dönemde özgürlük mefhumunun milli platformdan bilimsel alana doğru genişlemesi konuların özgürce tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Edebi nakdin oluşmasında önemli bir isim olan Akkâd dergide çalışarak başladığı yazın hayatında roman tarzı ürünlerden daha çok bibliyografik yazılarıyla ön plana çıkarken mefhumları derinliğine incelediği tartışmalarıyla tanınmıştır.

Yazarın 1969 yılında okuyucuyla buluşan “Sara” adlı eseri yaşanmış bir hikâyeye yaptığı atıflarla kadına dair kendi tercihlerini ortaya koyduğu gibi bir aşk hikâyesinde yaşanabilecek duyguları betimlemede ulaştığı olgunluk ve cesaretle gündeme oturmuştur. Romanı bireysel

²⁶ el-Akkâd, Sâra, s. 147.

²⁷ el-Akkâd, Sâra, s. 149.

²⁸ el-Akkâd, Sâra, s. 154.

²⁹ el-Akkâd, Sâra, s. 154.

zeminden genel kavramları tartıştığı bir platforma taşıyan yazar bu nedenle kadın karaktere her üç dinde kullanılan Sarâ adını koymuştur. Sarâ bir aşk hikâyesinde bütün kadınları temsil ederken, Hümâm'ın ona karşı hisleri aşkın genel doğasını içermektedir. Romana damgasını vuran şüphenin ilişkiyi sona götüren kuvveti, sevgi ve alışkanlık arasında fark edilmeyen çizgiye dair yapılan sentez oldukça başarılıdır. Bu nedenlerle eser ilk psikanalitik roman olarak kabul edilmiştir.

Romanı söz konusu dönemde yazılan diğer eserlerden ayıran bir diğer özellik "giriş, gelişme, sonuç" şeklinde tasarlanan biçimlendirilmeye uymamasıdır. Akkâdın romanı sondan başa doğru yazdığı ayrılıktan sonra tanışmayla gelişen romanın şüphe etrafında düğümlendiği görülmektedir.

155 sayfa ve 16 bölümden oluşan romanda fasih bir dil kullanılmıştır. Söz konusu çalışma romanın oluşmaya başladığı bir dönemde aşka ve ona ait duygulara dair yaptığı yorumlarla Batı edebiyatında kült olan ürünlerle yarışan bir romanı biçim ve içerik olarak değerlendirerek alan araştırmacılarının dikkatini çekmeyi hedeflemiştir.

KAYNAKÇA

- Brugman, Jan (1984). *An Introduction to the History of Modern Arabic Literature in Egypt*. Leiden: Brill Press.
- Dayf, Şevki (1979). *el-Edeb el-Arabi el-Muasır fî Mısır*. Kahire: el-Heyetu'l-Mısriyyetu'l-Amme li'l-Kitab.
- El-Akkâd, Abbâs Mahmûd (2005). *Ene*. Kahire: El-İdâretu el-Âmme li'n-Neşr.
- El-Akkâd, Abbâs Mahmûd (2012). *Murâceât fi'l-Âdâb ve'l-Funun*. Kahire: Müessese Hindâvî li't-Ta'ki'im ve's-Sekâfe.
- El-Akkâd, Abbâs Mahmûd (2006). *Sâra*. Kahire: el-İdâretu'l-Amme li'l-Neşr.
- Şeyhû, Luis (1926). *el-Edebu'l-Arabiyye fî'r-Rubil-Evvel min'el-Karni'l-İşrîn*. Beyrut: El-Mahedu'l-Elmânî li'l-Ebhasi's-Şarkıyye.
- Zavalsız, Halit (1989). "Abbas Mahmûd Akkâd", *DİA*, C. 2, s. 267-269.